

РЕЦЕНЗІЯ

На дисертацію **Стоянова Константина Степановича**

**«Захисник та представник як учасник кримінального провадження
у досудовому розслідуванні»,**

поданої на здобуття наукового ступеня доктор філософії (081-Право)

Актуальність проведеного дослідження. Одним із невирішених питань у КПК України є необхідність вдосконалення процесуальних можливостей для надання професійної правничої допомоги. У зв'язку з цим постає досить важливе питання доступності та якості надання професійної правничої допомоги учасникам кримінального провадження. Вдосконалення інститутів захисту та представництва у кримінальному провадженні надасть більші можливості для виконання завдань кримінального провадження, особливо в період триваючої широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України.

Окремі питаннями захисту та представництва у кримінальному провадженні досліджувались у роботах відомих українських вчених в області права, а також у низці дисертаційних робіт останнього часу, однак високо оцінюючи науковий рівень цих праць, необхідно зазначити, що ці вчені, здебільшого, розглядали окремі питання із діяльністю захисника та представника у кримінальному провадженні в рамках чинного КПК. Автором доведено, що необхідно переглянути існуючу концепцію участі захисника та представника у кримінальному провадженні, критично підійти до такого явища, як монополізація адвокатури та запропонувати участь у кримінальному процесі як захисників та представників крім адвокатів також інших фахівців у галузі права. Саму діяльність щодо надання правової допомоги, потрібно трансформувати в рамках КПК в діяльність по наданню професійної правничої допомоги, що відповідає положенням Конституції України. При цьому потребує вдосконалення діяльність з надання професійної правничої допомоги потерпілому, у тому числі неповнолітнього для вирівнювання його процесуальних можливостей з процесуальними можливостями підозрюваного, обвинуваченого. Також потребує регламентації у КПК надання вказаної допомоги заявнику, в тому числі безоплатно за рахунок держави. Є необхідним вдосконалення можливостей надання професійної правничої допомоги також й свідку в окремих випадках. Ґрунтовні наукові дослідження, які б враховували вказані проблеми інститутів захисту та представництва та пропонували сукупність пропозицій щодо змін законодавства, на думку автора відсутні.

Такий стан негативно впливає на законодавчу та правозастосовну практику, а тому ці обставини зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, засвідчуючи її обґрунтованість та актуальність.

Наведене ставить дисертаційне дослідження Стоянова Константина Степановича «Захисник та представник як учасник кримінального провадження у досудовому розслідуванні», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», у розряд своєчасних та вкрай актуальних досліджень. Аналіз представлених Стояновим К.С. матеріалів дисертації за темою: «Захисник та представник як учасник кримінального провадження у досудовому розслідуванні» подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», а також ознайомлення з її публікаціями, дає підстави стверджувати, що автором проведений детальний науковий аналіз теми, актуальної у теоретичному та практичному плані, а також сформульовано висновки та пропозиції, що виносяться на захист. Оцінюючи дисертацію загалом можна констатувати, що дисертація Стоянова К.С. підготовлена на високому науковому рівні, її структура логічно побудована, ключові проблеми чітко сформульовані, наукові положення характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності, а висновки та рекомендації мають значення не лише для теорії кримінального процесу, а й вдосконалення чинного законодавства і практики його застосування. Цей загальний висновок підтверджується за основними критеріями, за якими оцінюються подібні наукові роботи.

Аналізуючи дисертаційну роботу здобувача, можна встановити, що об'єкт та предмет дослідження відповідають темі, визначеній автором, і свідчать про адекватність обраних методологічних підходів для вирішення поставлених завдань. Структура та послідовність викладу матеріалу відповідають темі дослідження і дозволяють повноцінно розкрити її зміст. Автор дисертації чітко та системно сформулював завдання дослідження, які логічно випливають з визначеної мети. Також варто відзначити методи дослідження, використані автором, їх обґрунтованість та вправне застосування, що належним чином відображається в структурі роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертації відповідає Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, Національній стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126); Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019),

Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 років (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454). Роботу виконано в межах науково-дослідної теми Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів в державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773), та загально-кафедральної теми кафедри кримінального процесу та криміналістики: «Охорона та захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» (державний реєстраційний номер 0121U109271 Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ 29 вересня 2022 року, протокол № 1, уточнена 26 вересня 2023 року, протокол № 2.

Не викликають заперечень **ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій**. Вони забезпечуються: застосуванням загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які обрано відповідно до теми цієї наукової роботи; науково-теоретичним підґрунтям дисертації виявилися наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі кримінального процесу, кримінального права тощо; емпіричну базу дослідження становлять офіційні судові статистичні дані, відомості з Єдиного реєстру судових рішень, рішення ЄСПЛ, результати опитування 150 прокурорів, 905 слідчих та дізнавачів Національної поліції, 29 адвокатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові результати щодо участі захисника та представника у кримінальному провадженні. До найбільш вагомих результатів, що містять наукову новизну, рецензент вважає слід віднести такі:

Важливого значення набуває те що автор звертає увагу на покращання процесуального статусу потерпілого та пропонує зобов'язати дізнавача, слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд оцінити наявність обставин, які дають підстави вважати, що потерпіла фізична особа потребує особливого ставлення та захисту у кримінальному провадженні, у тому числі неповнолітнього потерпілого;

Аргументовано необхідність забезпечення потерпілого професійною правничою допомогою, його право на обов'язкову участь представника безоплатно за рахунок держави, якщо: він є неповнолітньою особою; внаслідок психічних чи фізичних вад не здатний повною мірою

реалізувати свої права; визнаний у встановленому законом порядку недієздатним чи обмежено дієздатним; потерпілий не володіє мовою, якою ведеться судочинство, обґрунтовано потребу передбачити, що у разі обов'язкової участі представника, якщо представника не запрошено самим потерпілим або його законним представником, участь представника забезпечується дізнавачем, слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом шляхом винесення постанови, обов'язкової для відповідного органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги.

Автором доведено необхідність визначити повноваження представника заявника, хто може бути представником заявника, документи, якими підтверджуються повноваження представника заявника, його процесуальні права як учасника кримінального провадження, його право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора під час досудового розслідування.

Можна погодитись із автором, що у разі, якщо захисник відмовився від взятого на себе обов'язку захисту, новий захисник, який пізніше приступив до виконання обов'язків захисту, повинен мати можливість з метою ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, клопотати про відкладення проведення процесуальних дій за участю особи, яку він захищає, на строк до трьох діб.

Заслужують на увагу доводи автора про необхідність визначення захисника у кримінальному провадженні як такого, що уповноважений здійснювати захист прав і законних інтересів, надання необхідної професійної правничої допомоги: затриманому; свідку; підозрюваному; особі, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю; обвинуваченому; засудженому; виправданому; особі, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування; особі, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

На схвалення заслуговує і пропозиція Стоянова К.С. закріпити процесуальні можливості свідка щодо користування правничою допомогою захисника, у тому числі безоплатно за рахунок держави та в будь-який момент відмовитися від його послуг.

Можна підтримати розроблені нормативні положення щодо внесення до КПК змін та доповнень для вдосконалення інститутів захисту та

представництва у кримінальному процесі, у тому числі доповнення КПК України новою статтею, а саме ст. 63-1 «Представник заявника».

У висновках за результатами дисертаційного дослідження на основі комплексного аналізу теоретико-правових та праксеологічних проблем розроблено науково обґрунтовані рекомендації та пропозиції, спрямовані на удосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування. Усі представлені автором положення, висновки та рекомендації мають не лише наукову, а й практичну цінність. Переважна більшість авторських здобутків впроваджена у наукову-дослідницьку діяльність, навчальний процес і правозастосовну сферу, що підтверджується актами впровадження. Отже, саме із наведених та багатьох інших причин дисертаційне дослідження К.С. Стоянова, без всякого сумніву, вирізняється новизною й оригінальністю та свідчить про досягнення дисертантом високого фахового рівня для проведення високоефективних наукових досліджень.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності в цілому. Структура і зміст дисертаційного дослідження Стоянова Константина Степановича «Захисник та представник як учасник кримінального провадження у досудовому розслідуванні» є логічно побудованими, зумовленими поставленою метою та завданнями дослідження, його об'єктом і предметом, відповідають логіці наукового пошуку.

Дисертація К.С. Стоянова композиційно складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (206 найменувань) та додатків.

У розділі 1 «ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ» автором аналізується генезис і розвиток інститутів захисту та представництва у кримінальному процесі, історія розвитку адвокатури; міжнародно-правові стандарти захисту та представництва у кримінальному провадженні на прикладі Франції, Німеччини, Естонії, Казахстану, Азербайджану, Молдови; забезпечення права на отримання правничої допомоги та права на захист у кримінальному провадженні.

У розділі 2 «ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК УЧАСТІ ЗАХИСНИКА У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ» визначено загальні правила участі захисника кримінальному у провадженні; діяльності захисника у досудовому розслідуванні; шляхи вдосконалення процесуального статусу захисника у досудовому розслідуванні, надано пропозиції до внесення змін та доповнень до КПК України.

У розділі 3 «НАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛОМУ, ЗАЯВНИКУ, СВІДКУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ» охарактеризована участь представника потерпілого у досудовому розслідуванні; шляхи забезпечення надання професійної правничої допомоги заявнику та свідку у досудовому розслідуванні.

Про повноту викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації свідчить та обставина, що результати дисертаційного дослідження відображені у 10-ти публікаціях, з яких 5 – у наукових журналах, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук категорії Б, у 4-х тезах доповідей, оприлюднених на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, 1 теза доповіді на круглому столі.

Оформлення дисертаційної роботи, виконаної К.С. Стояновим, відповідає всім вимогам, встановленим для цього виду наукових праць. Зміст анотації та висновків відображає основні положення дослідження. Науковий стиль викладення державною мовою не викликає зауважень. Дисертація у цілому свідчить про вільну орієнтацію автора у кримінальному процесуальному праві та добру обізнаність у науковій літературі й законодавстві, що відповідає високому рівню наукової кваліфікації. Висновки і пропозиції автора ґрунтуються на достатній науковій платформі, що дає підстави визнати дослідження самостійним і завершеним. Більшість висновків дисертанта науково обґрунтовані й оригінальні, сприяють перегляду усталених догм. Дисертація є самостійним дослідженням монографічного характеру і становить значний науковий та практичний інтерес.

Позитивна оцінка дисертаційного дослідження К.С. Стоянова у цілому та її окремих положень зокрема не виключає можливості та необхідності висловити певні зауваження щодо позицій, які потребують критичної оцінки, є спірними або потребують додаткової аргументації:

1.Рецензент не підтримує дискусійну пропозицію дисертанта, яку від висловлює на протязі всієї роботи (стр.62;76;84;134;136-137,155 та інші) де автор пропонує захисника та представника залучати до кримінального провадження із числа осіб які не є професійними адвокатами, бо вона не узгоджується із ст.59 Конституції України.

2.Досить сумнівною є пропозиція автора передбачити у КПК України, що свідок має право відмовитися давати показання у разі, якщо у нього немає можливості вільно, без неправомірних обмежень, отримати правничу допомогу в обсязі і формах, як він того потребує, в тому числі

запросити захисника. Таким правом запросити захисника свідок користується згідно п.2 ч.1 ст.66 КПК України.

3. На стр. 122 роботи, автор пише «За таких умов письмове повідомлення про підозру є недопустимим доказом і не приймається до уваги як доказ у вирішенні поданого слідчим клопотання про застосування найсуворішого запобіжного заходу.» На думку рецензента повідомлення про підозру не може бути, як допустимим доказом, так і не допустимим доказом. Повідомлення про підозру це процесуальний документ в якому на підставі вже зібраних доказів на досудовому розслідуванні, на думку слідчого та прокурора, сторона обвинувачення приймає рішення на підставі якого повідомляє особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. На прилюдному захисті бажано б було щоб автор більше уваги приділив п.10 ст.303 КПК України де мова йде про оскарження повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні.

4. Не зрозумілою та такою що потребує додаткової аргументації на прилюдному захисті є пропозиція автора на стр.91 роботи, де автор пропонує надавати підозрюваному право користуватися допомогою захисника до його затримання. Про яке затримання йде мова фізичне чи процесуальне і як така пропозиція може бути втілена в практичну діяльність?

5. У роботі автор водить таке поняття як «особливе ставлення до потерпілого з боку слідчого та прокурора на досудовому розслідуванні», посилаючись на законодавство Естонії, однак суть цього поняття в роботі не розкриває.

Висловлені зауваження стосуються переважно спірних, дискусійних проблем. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку роботи яка є самостійним завершеним комплексним дослідженням актуальної теми, має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові положення, що є новим вирішенням конкретного наукового завдання. Розроблені науково обґрунтовані рекомендації та пропозиції, спрямовані на удосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.
Грунтуючись на викладеному вважаю, що дисертаційне дослідження

Стоянова Константина Степановича «Захисник та представник як учасник кримінального провадження у досудовому розслідуванні», подане на здобуття наукового ступеня доктор філософії (081-Право) є завершеним монографічним дослідженням, яке виконане на належному рівні та відповідає вимогам, що пред'являються до подібного роду робіт.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для кримінально-процесуальної науки, але й для правозастосовної практики. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зокрема, рецензентом у дисертації та наукових публікаціях здобувача не виявлено академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації.

Викладені у дисертаційному дослідженні Стоянова К.С. рекомендації та конкретні пропозиції з удосконалення окремих суперечностей, нечіткостей відповідних правових визначень кримінального процесуального законодавства з проблем участі захисника та представника у досудового розслідування є теоретично обґрунтованими та аргументованими, хоча і не позбавлені дискусійності.

Основні положення дисертаційного дослідження з належним ступенем повноти були відображені автором у наукових статтях, підготовлених та опублікованих автором дисертації. Їх кількість і якість відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

У підсумку варто зазначити, що дисертаційне дослідження Стоянова Константина Степановича «Захисник та представник як учасник кримінального провадження у досудовому розслідуванні», на здобуття ступеня доктора філософії відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня

доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) із змінами внесеними постановою КМУ від 21.03.2022р. №341. Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. №40, а її автор **Стоянов Константин Степанович** – на підставі публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань **08 Право за спеціальністю 081 «Право»**.

РЕЦЕНЗЕНТ

к.ю.н., професор, професор
кафедри кримінального процесу
та криміналістики
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Сергій СМОКОВ

Підпис засвідчую
начальник ВКЗ ОДУВС
підполковник поліції

Едуард ДАНЄЛЯН